

УДК 159.9

doi: 10.15330/ps.12.1.73-79

Галина Федоришин,

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної психології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0002-8905-0906
e-mail: halyna.fedoryshyn@pnu.edu.ua

Halyna Fedoryshyn,

PhD (Psychology), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social
Psychology,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
ORCID: 0000-0002-8905-0906
e-mail: halyna.fedoryshyn@pnu.edu.ua

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПСИХОЛОГА

TOLERANCE TO UNCERTAINTY AS A PROFESSIONAL COMPETENCE OF A PSYCHOLOGIST

Анотація. Метою дослідження є теоретичний аналіз феномену толерантності до невизначеності в контексті фахових (спеціальних) компетенцій психолога.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз і синтез наукової літератури, систематизація та узагальнення досліджень; емпіричні – опитування, якісний аналіз; математичні методи інтерпретації – процентне співвідношення.

Результати дослідження: здійснено теоретико-методологічний аналіз понять «невизначеність», «толерантність до невизначеності», «інтолерантність до невизначеності», «ризик», «прийняття рішення», «компетентність».

Невизначеність пов'язана із дефіцитом інформації або суперечливістю ситуації. Фахівці з управління масовими настроями, масмедіа використовують ситуацію невизначеності для управління настроями спільнот від ейфорії до масової паніки. Мінливість світу, військові, економічні загрози вимагають від особистості вміння гнучко реагувати в ситуаціях повної невизначеності. В таких умовах толерантність до невизначеності або двозначності постає важливим фактором адаптації особистості, і навіть більше – її виживання, а у професійній діяльності – запорукою успіху.

Толерантність до невизначеності є одним із психологічних феноменів, що трактується вченими як особистісна риса, когнітивна характеристика, аттитюд або як здатність особистості, що у поєднанні з іншими, такими як, наприклад, здатність до цілепокладання й прогнозування, прийняття рішень і самоконтролю, вміння аналізувати суперечності й формулювати декілька гіпотез перш ніж оцінити їх ефективність, вирішувати дилеми, готовність до здійснення вибору, здатність витримувати напруження кризових, проблемних ситуацій і здатність знімати напруження невизначеності – саморегуляція, вміння управління ризиками, дозволяє успішно функціонувати у непередбачуваному просторі сучасного світу.

Висновки. Невизначеність є невід'ємною характеристикою сучасної дійсності в цілому і багатьох професійних ситуацій в роботі психолога зокрема. Здатність фахівця створювати новий продукт, успішно функціонувати й виконувати поставлені завдання в умовах постійних змін і невизначеності сьогодні є однією з найважливіших компетенцій. Вважаємо, що сформованість особистісних характеристик та здатностей подолання ситуацій невизначеності має бути одним із програмових результатів у професійній підготовці психологів.

Ключові слова: невизначеність, ситуація невизначеності, толерантність до невизначеності, інтолерантність, прийняття рішення, ризик, компетентність.

Abstract. The aim of the research is a theoretical analysis of the phenomenon of tolerance to uncertainty in the context of professional (special) psychologist competencies.

Research methods: theoretical – scientific literature analysis and synthesis, research systematization and generalization; empirical – psychodiagnostic testing, qualitative analysis; mathematical methods of interpretation – percentage rating.

Research results: theoretical and methodological analysis of the concepts «uncertainty», «tolerance to uncertainty», «intolerance to uncertainty», «risk», «decision making», «competence».

The theoretical findings show that uncertainty is related to the lack of informations or inconsistency of the situation. Mass mood management specialists, mass media use the uncertainty situation to manage the mood of communities from euphoria to mass panic.

The variability of the world, military, economic threats require the individual to be able to respond flexibly in complete uncertain situations. In such conditions, tolerance of uncertainty or ambiguity is an important factor of the adaptation, survival and in professional activities – the key to success.

Tolerance of uncertainty is one of the psychological phenomena that scientists interpret as a personality trait, cognitive characteristic, attitude or as an individual's ability, that combined with others, such as the ability to set goals and predict, make decisions and self-control, ability to analyze contradictions and formulate several hypotheses before evaluating their effectiveness, solving dilemmas, readiness to make choices, ability to withstand the stress of crises situations and the ability to relieve the tension of uncertainty – self-regulation, risk management skills, allows you to function successfully in the unpredictable space of today's world.

Conclusions. *Uncertainty is an integral feature of modern reality in general and professional situations of a psychologist. The ability of a specialist to create a new product, to function successfully and perform tasks in the constant change and uncertainty is one of the most important competencies today. We believe that the formation of personal characteristics and the ability to overcome situations of uncertainty should be in the education program in the special professional training of psychologists.*

Keywords: *uncertainty, situation of uncertainty, tolerance to uncertainty, intolerance, decision making, risk, competence.*

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з різними аспектами прояву невизначеності, усе частіше на часі як у практиці життєдіяльності, так і в реалізації різних форм практичної діяльності фахівців. Розуміння світу як міцного, стійкого й передбачуваного, детермінованого, змінюється на як непередбачуваний, неоднозначний, недетермінований.

Невизначеність як категорія і як суспільний феномен, завжди була предметом уваги науковців. Так, німецький філософ епохи просвітництва Християн Вольф уважав її є невід'ємним елементом культури і необхідною умовою створення людиною продукту й продуктивного життя. Stanley Budner ситуацію невизначеності розглядає через ознаки новизни, складності та суперечливості (Budner, 1962). Відтак постає інше питання, якими здатностями потрібно володіти особистості, щоб долати виклики невизначеності й бути успішною, або хоча б зберегти ментальне здоров'я? О. Брюховецька, Н. Перегончук, С. Хілько та ряд інших вчених групує їх як «толерантність до невизначеності», і відносить до інтегральних здібностей, які розташовані між загальними та спеціальними, включаючи до цієї групи здатності до цілепокладання, прогнозування, прийняття рішень і самоконтролю (Брюховецька, 2015; Перегончук, 2016; Хілько, 2014). Відповідно зростає значення розвитку такої компетентності особистості, як толерантність до невизначеності – набутої у процесі навчання інтегрованої здатності функціонувати особистості в непередбачуваному просторі, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, й реалізовується на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для позначення поняття «невизначеність» в англomовній літературі використовують термін «uncertainty», який позначає ситуацію, пов'язану з суперечливою або частково невідомою інформацією. У філософії поняття невизначеності вивчають у рамках онтологічного та гносеологічного аспектів (М. Хайдегер). Французький філософ Ален Бадью ввів поняття «готовність до події» як особливість стратегії поведінки людини, яка готова до ситуації невизначеності. На думку В. Зінченка – це і є готовність до невизначеності, до здійснення вибору. У психології прийняття рішень невизначеність трактують у контексті наявності / відсутності інформації про альтернативи вибору та його результатів (Степура, 2016). Досліджують стан невизначеності у творчості (Л. Міщиха), механізми подолання невизначеності, толерантність до невизначеності (О. Боднарчук, Л. Карамушка).

Д. Канеман, П. Словік, А. Тверські вважають, що сучасна людина перебуває в умовах, де невизначеність через дефіцит інформації трапляється значно рідше, аніж через пере-насиченість новою суперечливою інформацією. На зміну класичній невизначеності приходять взаємосуперечливість, все актуальніше постає питання про достовірність і релевантність інформації. Таким чином, вчені виокремлюють такі два види толерантності до невизначеності: толерантність до двозначності, суперечностей – тобто утримання цих суперечностей (діалектичний рівень мислення) без спроб їх одразу ж визначити й обрати щось одне, а інше заперечити, умінні вирішувати дилеми; толерантність до нестачі (експ-

ліцитної) інформації – тобто відкритість новому досвіду і гнучкість на протипагу прийняття детермінізму і фаталізму, створенню ритуалів та ригідних систем (Канеман, Словік, Тверські, 1974).

Поняття «толерантність до невизначеності» й «інтолерантність до невизначеності» введені у психологічну науку в середині 20-го століття. Вперше терміни вживаються у працях Е. Френкель-Брунsvік у рамках вивчення авторитаризму (Т. Адорно та ін.). Тогочасна актуальність була зумовлена потребою пояснення антисемітизму у виконанні нацистів. Перші дослідники інтолерантності до невизначеності асоціювали її з ригідністю та нездатністю уживатися зі складністю оточуючого світу. К. Стойчева вважає, що введення терміну «толерантність до невизначеності» викликано необхідністю пояснення особливостей поведінки особистості в невизначених, багатозначних ситуаціях, зокрема – готовності особистості приймати ці ситуації або уникати їх (Стойчева, 2019).

Вивченню змісту і конструкту поняття «толерантність до невизначеності» присвячені праці Е. Frenkel-Brunswik, K.S. Budner, S. Bochner. Багатьма авторами толерантність до невизначеності розглядається як психологічна риса особистості (A.P. MacDonald, R.W. Norton, B.T. Hazen) та як динамічна характеристика особистості (D.L. McCollum, M.S. Lane, K. Klenke). Індивідуальні відмінності в толерантності до невизначеності свідчать про те, що особистість доволі легко приймає факти, що суперечать її попередньому досвіду. О. Луковицька тлумачить толерантність до невизначеності як трикомпонентну соціально-психологічну установку. Г. Павленко толерантність до невизначеності розглядається як особистісну характеристику, яка дозволяє зберігати психічну рівновагу у складних ситуаціях і тим самим позитивно пов'язується з феноменом психологічного благополуччя. До комплексу особистісних характеристик благополуччя відносять: самоприйняття, наявність цілей та прагнення до особистісного зростання, відкритість новому досвіду, адаптацію до швидкозмінних умов життя тощо (Павленко, 2018). С. Литвин та ряд інших вчених розглядає толерантність до невизначеності як різновид когнітивного стилю – «толерантність до нереалістичного досвіду» (Литвин, 2019). Натомість інтолерантність (intolerance) до нереалістичного досвіду проявляється в опорі пізнавальному досвіду, якщо цей досвід містить дані, які суперечать набутим знанням; в індивідуальній тенденції сприймати й інтерпретувати ситуацію невизначеності як загрозу, джерело дискомфорту, що є однією з характеристик авторитарної особистості. Інтолерантність до невизначеності корелює з ригідністю, схильністю застрягати на обраній лінії поведінки, важкістю прояву негативних емоційних станів, бар'єрами в комунікації та ознаками ПТСР (Громова, 2020).

Метою дослідження є аналіз феномену толерантності до невизначеності в контексті фахових (спеціальних) компетенцій психолога.

Методи і методика дослідження. Для досягнення обраної мети застосовувалися такі методи: теоретичні – аналіз і синтез наукової літератури, систематизація та узагальнення досліджень; емпіричні – опитування, якісний аналіз; математичні методи інтерпретації – процентне співвідношення.

Виклад основних положень дослідження. Клінічний аналіз проблеми суб'єктивної невизначеності дозволив виділити п'ять типів переживання невизначеності. Позитивне ставлення полягає у відмові від ілюзії стабільності й однозначності картини світу, прийняття невизначеності, яка несе нові можливості (З. Кісарчук, 2020) Саме невизначеність спонукає людей до нераціональних вчинків, сприяє подоланню консерватизму, обмежувальних суджень і психологічних бар'єрів, отриманню значимих результатів у ситуації неминучого вибору.

Таким чином ситуації невизначеності – перехідні стани, що спонукають людину переживати позитивні емоції в нових неструктурованих, неоднозначних ситуаціях, сприймаючи їх не як загрозу, а як такі, що кидають виклик. Ситуація невизначеності передбачає, що в момент вибору не можливо зрозуміти, який із варіантів буде результативніший. В цілому, при цілісному погляді на свою життєву ситуацію можна побачити, що всі варіанти рівнозначні.

С. Баднер вирізняє три характеристики невизначеної ситуації: новизна; складність; нерозв'язність. Відповідно до запропонованої методологічної моделі він пропонує класифікувати невизначені ситуації на: нову, невідому, нестандартну (зумовлену недостатньою кількістю або відсутністю стимулів/подразників, сприймається як відсутність причинно-наслідкових закономірностей); комплексну (яка містить надміру стимулів чи подразників); суперечливу (утворену взаємосуперечливими стимулами). Серед інших характеристик, виділених вченим, звернімо увагу на велику кількість можливостей, виборів і рішень; непередбачуваність – неможливість прогнозування розвитку; неконтрольованість – суб'єктивну неможливість керувати розвитком подій, протистояти несподіванкам; відсутність категоризації ситуації й інформації; непрозорість – не все те, що хоче бачити людина, вона бачить (непрозорість є одним з елементів невизначеності в ситуаціях планування і прийняття рішень) (Budner, 1962). У такому контексті здатність витримувати напруження кризових, проблемних ситуацій є толерантністю до невизначеності.

С. Литвин аналізував толерантність до невизначеності як психологічний конструкт і прийшов до висновку, що це комплексне поняття, яке об'єднує концепції толерантності і невизначеності та включає в себе ряд аспектів: здібність приймати рішення і роздуми над проблемою, навіть коли невідомі всі факти і можливі наслідки; вміння працювати в умовах нестачі інформації, або її подвійності; здібність сприймати нові, неструктуровані й неоднозначні ситуації не як загрозові, а як такі, що містять виклик. Вчена пропонує розглядати толерантність до невизначеності як аттитюд з його трикомпонентною структурою, оскільки він містить у собі оцінювання невизначеності, емоційне реагування і певне поведінкове реагування (Литвин, 2019). А. Гусев розглядає толерантність до невизначеності як фундаментальний психологічний ресурс особистості, резерв різноманітних шляхів розвитку особистості, становлення нової ідентичності (Гусев, 2009).

Вчені вказують також на поєднання когнітивних здатностей до зняття невизначеності (Соломіна, 2011) та емоційної тенденції до сприйняття невизначених ситуацій як, хоча і важких, але не психотравмуючих (Громова, 2020) і розглядають толерантність до невизначеності як рису, діапазон реакцій, від відкидання до привабливості, у разі сприйняття невідомих, складних, динамічно невизначених ситуацій або таких, що мають суперечливі інтерпретації стимулів (Павленко, 2019).

Наші опитування студентів, які здобувають фах психолога у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (44 респонденти), вказали на доволі широкий спектр особистісних рис, якими повинна володіти толерантна до невизначеності особистість. Так, переважна більшість відповідей стосувалася компонентів емоційного інтелекту, зокрема «відкритість до змін і нового (75%), стресостійкість (68,2%), готовність до ризику (61,4%), гнучкість (52,3%). Наступний блок відповідей стосувався вольової сфери особистості: рішучість (45, 5%), впевненість (38,6%), організованість (31,8%), цілеспрямованість (29,5%). Окремо зупинимось на таких характеристиках, як допитливість (27,3%), сприймання невизначених ситуацій як бажаних (20,5%) і «почуття комфорту у ситуації невизначеності» (34,1%), які підтверджують отримані дані, що стосуються сприйняття кризової ситуації не як катастрофічної, а такої, що містить потенціал до розвитку. Так, 59,1% опитуваних погодилися із твердженням «Невизначеність сприяє прогресу і розвитку систем. Це шанс для якісних змін». Таким чином, підсумовуючи результати досліджень науковців та проведених нами, зауважимо, що толерантність до невизначеності розглядається комплексно – і як тенденція сприйняття, і як когнітивна характеристика особистості, і як реакція на невизначеність.

Невизначеність у контексті психології прийняття рішень найчастіше розуміється як відкрите завдання, в якому той, хто приймає рішення, не знає всієї сукупності діючих чинників і повинен сформулювати декілька гіпотез перш ніж оцінити їх ефективність (Брюховецька, 2015). Прийняття рішень є особливим видом психічної діяльності людей, який спрямований на вибір способу досягнення поставленої мети. Завданням теорії прийняття рішень є вивчення того, як людина або група людей приймають рішення, і розробка методів

прийняття рішення, що допомагають обґрунтувати вибір альтернативи з декількох можливих. Психологічні дослідження прийняття рішень людини в умовах невизначеності включають як аналіз когнітивних складових, так і особистісних аспектів регуляції його виборів (Саннікова, Санніков, 2000). Особистісною передумовою регуляції вибору виступає здатність приймати виклики невизначеності й реалізовувати продуктивні рішення в умовах невизначеності (Помиткіна, 2013). Таким чином, толерантність до невизначеності – це готовність суб'єкта приймати рішення в умовах невизначеності, суперечливості, новизни ситуації, неповноти інформації, невідомості наслідків вибору.

Реалізація прийнятих рішень шляхом максимального врахування невизначеностей та активних дій елементів середовища завжди є певною мірою ризикованою. Ризик – це невизначена ситуація, наслідки якої небажані. Головною властивістю ризику є те, що він існує тільки стосовно майбутнього і нерозривно пов'язаний із прогнозуванням та плануванням, тобто з прийняттям рішення загалом. Отже, категорії «ризик» і «невизначеність» тісно пов'язані між собою, але не є тотожними. Ризик – категорія суб'єктивна, а невизначеність – об'єктивна. Слід зазначити, що вільної від ризику поведінки не існує. Це означає, що не існує абсолютної надійності і, якщо рішення взагалі приймається, то уникнути ризику не можливо (Рішняк, 2003). Більш того, навіть якщо суб'єкт відмовляється від рішення, то це теж рішення, що створює ризикову ситуацію, яка, в свою чергу, спричиняє ризик.

Відтак важливою складовою толерантності до невизначеності як професійної компетентності психолога виступає вміння управління ризиками, тобто скеровування своєї діяльності на зменшення впливу випадкових чинників та активних протидій на якість рішення; підтримання ризику на рівні, не вищому за заданий й мінімізація ризику при певних заданих умовах.

Формування толерантності до невизначеності вбачаємо шляхом опанування практичного інструментарію теорії обмежень (Theory of constraints), запропонованим у 1980-ті роки Еліяшу Моше Голдраттом; технологій прийняття рішень, розроблені Л. Помиткіною, О. Санніковою та В. Санніковим; коучингових інструментів (Г. Федоришин, 2017), технологій розвитку емоційного інтелекту, зокрема емоційної саморегуляції (О. Гринчук, 2020), критичного мислення (С. Возняк, Б. Рохман), формування медіаграмотності та дотримання інформаційної гігієни (О. Мороз, Л. Найдьонова, Є. Магда).

Висновки. Таким чином, толерантність до невизначеності як професійна компетентність психолога включає такі компоненти:

- здатність до переживання нестачі інформації (відкритість новому досвіду і гнучкість) та її надлишку й амбівалентності, вміння розрізняти гіпотези від теорій, а теорії від фактів;
- здатність утримувати взаємосуперечливі судження, ратифікувати двозначність (діалектичний рівень мислення);
- здатність переживати власні сумніви, незнання, ірраціональність власних переживань та поведінки;
- здатність витримувати напруження кризових, проблемних ситуацій;
- здібність приймати рішення, коли невідомі всі факти і можливі наслідки;
- здатність до зняття невизначеності (вироблення власних стратегій і технологій, зокрема вирішення дилем, прийняття рішень, емоційної саморегуляції тощо);
- вміння управляти ризиками;
- здатність до зняття невизначеності.

Невизначеність – невід'ємна характеристика сучасної реальності, і її роль в майбутньому буде тільки зростати. Саме тому на передній план виходить завдання з вивчення та формування особистісних характеристик та здібностей, що сприяють подоланню ситуацій невизначеності та виходу з них. Толерантність до невизначеності є професійно важливою рисою психолога, яка дозволяє з успіхом виконувати професійні завдання, відкриває можливість креативного осмислення складних професійних ситуацій, пошуку

варіантів рішень, опанування психологічних викликів, попереджає емоційне вигорання й таким чином зберігає ментальне здоров'я.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розробці комплексного інструментарію формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів.

1. Гусев А. И. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2009. 233 с.
2. Гринчук О. І., Жук. В. В. Емоційний інтелект як складова психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності. *Сучасний рух науки* : тези доп. X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2–3 квітня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 1. С. 318–323.
3. Бондарчук О. І., Соломіна Г. В. Толерантність до невизначеності як показник когнітивного стилю керівників загальноосвітнього навчального закладу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2011. Т. 1. Вип. 84. С. 47–51 (Серія «Психологічні науки»).
4. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 27. С. 70–81.
5. Громова Г. М. Методики дослідження зв'язків інтолерантності до невизначеності з наслідками травматичного життєвого досвіду. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2020. Вип. 45 (48). С. 88–99.
6. Литвин С. В. Толерантність до невизначеності як психологічний конструкт. *Psychological journal*. 2019. № 1 (21). С. 90–107. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2019.1.21>.
7. Омельченко Л. М. Вплив ситуації невизначеності на процес соціалізації сучасної української молоді. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія*. 2015. Вип. 230. С. 282–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_ped_2015_230_45.
8. Павленко Г. В. Особистісні диспозиції як чинник психологічного благополуччя особистості в контексті невизначеності. *Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VII : Екологічна психологія*. 2018. Вип. 45. С. 230–239.
9. Павленко Г. В. Толерантність до невизначеності як ресурс психологічного благополуччя студентів. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 7. Вип. 47. С. 208–219.
10. Перегончук Н. В. Ситуація невизначеності перехідного періоду розвитку суспільства як психологічна умова формування професійної компетентності майбутнього психолога. *Science Rise*. 2016. № 3 (20). С. 41–45.
11. Помиткіна Л. В. Розвиток особистісної готовності студентів до прийняття стратегічного життєвого рішення з професійного самовизначення. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10 (91). С. 258–262.
12. Саннікова О. П., Санніков О. І. Толерантність до невизначеності як предиктор прийняття рішень особистістю. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки*. 2020. Вип. 12 (41). С. 98–123. DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-98-123](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-98-123).
13. Федоришин Г. М. Психологія коучингу : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2018. 95 с.
14. Степура Є. В. Ціннісно-сміслові чинники прийняття рішень особистістю в умовах невизначеності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київ, 2016. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/166024/3>.
15. Стойчева К. Толерантность к неопределенности, креативность и личность. *Болгарский журнал психологии* (SEERCP 2009, Материалы конференции, Ч. 2). 2010. Вып. 1–4. С. 178–188.
16. Budner, S. Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of Personality*. 1962. № 30 (1). P. 29–50. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x>.
17. Kahneman D., Tversky A. Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. 1974. September 27. Vol. 185. Iss. 4157. P. 1122–1131.
18. Khilko S. Study of future psychologists' tolerance to uncertainty maturity. *Science and Education*, 2017. Iss. 9. P. 59–67. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-9-10>.

REFERENCES

1. Husiev A. Y. (2009). Tolerantnist do nevyznachenosti yak chynnyk rozvytku identychnosti osobystosti [Tolerance to uncertainty as a factor of personal identity development]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Hrynchuk O. I., Zhuk V. V. (2020). Emotsiinyi intelekt yak skladova psykholohichnoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv-psykholohiv do profesiinoi diialnosti [Emotional intelligence as a component of psychological readiness of future officers-psychologists for professional activity]. *Suchasnyi rukh nauky: tezy dop. X mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 2–3 kvitnia 2020 r.* Dnipro, 1, 318–323 [in Ukrainian].
3. Bondarchuk O. I., Solomina H. V. (2011). Tolerantnist do nevyznachenosti yak pokaznyk kohnityvnoho styliu kerivnykiv zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Tolerance to uncertainty as an indicator of cognitive style

of secondary schools heads]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*, 1, 84, 47–51. (Seriiia «Psykhologichni nauky») [in Ukrainian].

4. Briukhovetska O. V. (2015). Psykhologichni osoblyvosti tolerantnosti do nevyznachenosti v upravlinnskii diialnosti yak odniiei zi skladovykh profesiinoi tolerantnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Psychological features of tolerance to uncertainty in management as one of the components of secondary schools heads professional tolerance]. *Problemy suchasnoi psykhologii*, 27, 70–81 [in Ukrainian].

5. Hromova H. M. (2020). Metodyky doslidzhennia zviazkiv intolerantnosti do nevyznachenosti z naslidkamy travmatychnoho zhyttievoho dosvidu [Methods of connection research intolerance to uncertainty and the consequences of traumatic life experiences]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykhologii*, 45 (48), 88–99 [in Ukrainian].

6. Lytvyn S. V. (2019). Tolerantnist yak psykhologichnyi konstrukt [Tolerance to uncertainty as a psychological construct]. *Psychological journal*, 1 (21), 90–107. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2019.1.21> [in Ukrainian].

7. Omelchenko L. M. (2015). Vplyv situatsii nevyznachenosti na protses sotsializatsii suchasnoi ukrainskoi molodi [The influence of the situation of uncertainty on the process of socialization of modern Ukrainian youth]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriiia: Pedahohika, psykhologhiia, filosofiia*, 230, 282–288. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2015_230_45 [in Ukrainian].

8. Pavlenko H. V. (2018). Osobystisni dyspozytsii yak chynnyk psykhologichnoho blahopoluchchia osobystosti v konteksti nevyznachenosti. [Personality dispositions as a factor in the psychological well-being of the individual in the context of uncertainty]. *Aktualni problemy psykhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*, vol. VII: Ekologichna psykhologhiia, 45, 230–239 [in Ukrainian].

9. Pavlenko H. V. (2019). Tolerantnist do nevyznachenosti yak resurs psykhologichnoho blahopoluchchia studentiv [Tolerance to uncertainty as a resource of psychological well-being of students]. *Aktualni problemy psykhologii*, 7, 47, 208–219 [in Ukrainian].

10. Perehonchuk N. V. (2016). Sytuatsiia nevyznachenosti perekhidnoho periodu rozvytku suspilstva yak psykhologichna umova formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho psykhologa [The situation to uncertainty in the society transition period as a psychological condition for the formation of the future psychologist professional competence]. *Science Rise*, 3 (20), 41–45 [in Ukrainian].

11. Pomytkina L. V. (2013). Rozvytok osobystisnoi hotovnosti studentiv do pryiniattia stratehichnoho zhyttievoho rishennia z profesiinoho samovyznachennia [Development of students personal readiness to make strategic life decisions on professional self-determination]. *Zbirnyk naukovykh prats. Psykhologichni nauky*, 2, 10 (91), 258–262 [in Ukrainian].

12. Sannikova O. P., Sannikov O. I. (2020). Tolerantnist do nevyznachenosti yak predyktor pryiniattia rishen osobystistiu [Tolerance to uncertainty as a predictor of decision-making by the person]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Seriiia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»*, 12 (41), 98–123. DOI: [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-98-123](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-98-123) [in Ukrainian].

13. Fedoryshyn H. M. (2018). Psykhologhiia kouchynhu [Psychology of coaching]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

14. Stepura Ye. V. (2016). Tsinnisno-smyslovi chynnyky pryiniattia rishen osobystistiu v umovakh nevyznachenosti [Value-semantic factors of individual decision-making in conditions to uncertainty]. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/166024/3> [in Ukrainian].

15. Stoicheva K. (2010). Tolerantnost k neopredelennosti, kreativnost i lichnost. [Tolerance for uncertainty, creativity and personality]. *Bolgarskiy zhurnal psichologii (SEERCP 2009, Materialyi konferentsii, Ch. 2)*, 1–4, 178–188 [in Russian].

16. Budner S. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of Personality*, 30 (1), 29–50. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x> [in English].

17. Kahneman Daniel, Tversky Amos. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, September 27, 185, 4157, 1122–1131 [in English].

18. Khilko S. (2017). Study of future psychologists' tolerance to uncertainty maturity. *Science and Education*, 9, 59–67. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-9-10> [in English].